



KONGENS NEI

av

Halvdan Koht¹

¹ Avskrift av lydbåndopptak datert 14. april 1957

Innledning

Nevø av tidligere utenriksminister Halvdan Koht, Ragnar S. Grude, gjorde palmesøndag 14. April 1957 et lydbåndopptak av samtale med tidligere (AP) utenriksminister Halvdan Koht. På lydbåndet forteller Koht om krigen og særlig rundt 9. april 1940. Lydbåndet, opprinnelig Radionet opptak og i ettertid innspilt på TDK C-60 opptakskassett, har en total lengde på ca. 45 minutter. Institutt for Norsk okkupasjonshistorie (INO) er eier av lydbåndopptaket.

Grude: «Det var jo ganske moro å lese den kritikken av den derre boken din fra den derre Londontida di ?

Koht: «Ja så viser det seg at det på punkt etter punkt så har eg mishugsa det»

Grude: «Ja ja, ikke bare det men er det ikke rart å se hvordan de forskjellige.. noen slaktet deg jo fullstendig, og andre synes jo ikke å få fullrost...»

Koht: «Ja ja, nei det var de tingene som jeg har mishugset meg det var ikke uvesentlege og viktige ting ...»

Grude: "Nei ?..."

Koht: "Men eg kom jo opp i litt av et kvepsebol....»

Grude: (ler) «Det var moro å lese om det... Sånn som han Ellef Ringnes i Nationen han har vi inntrykket av at han var rett og slett din personlige uvenn... jeg kan da bare ikke forstå hvorfor han..."

Koht: "Hvem ?..."

Grude: "Ellef Ringnes..."

Koht: "Å ja ja... ja jo..."

Grude: "I Nationen..."

Koht: «Ja nei... det fekk eg lese no ganske nylig, hadde ikke sett det... det var din far som hadde nevnt det for meg men selv ante jeg ingenting, men så fikk jeg lånt... nå ganske nylig fekk eg tak i et nummer av det og las det. Jeg har aldri hatt noe med han å gjøre...»

Grude: «Man skulle tro at dere var bitre fiender...»

Koht: «Personlig så kjenner jeg ham ikke..."

Grude: "Gjør du ikke det ?..."

Koht: "Jeg kan aldri hugse å ha truffet mannen..."

Grude: «Jeg kan heller ikke forstå hvor han har sine opplysninger fra ? Grunnlaget for å...»

Koht: "Neida nei...."

Grude: "Den anmeldelsen til Ringnes som han hadde i Nationen sier jeg... den var til stor skade..."

Koht: "For hvem... for ?..."

Grude: "Den var til skade for hele saken gikk jo på tvers av alle de andre anmeldelsene..."

Koht: "Ja ja..."

Grude: "Og Hambro han hadde jo sin egen måte å tolke de forskjellige..."

Koht: «Ja det var de ting som angikk han sjøl det..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Som han skrev så mye om... men det var ikke noe viktige ting..."

Grude: «Ja du vet med den menige mann vet det så har ikke han anledning til å skille de viktige fra de uviktige vet du...»

Koht: «Ja ja...»

Grude: «Det er så det... jasså så du har ikke lest den anmeldelsen i Nationen ?..."

Koht: Ka ?..."

Grude: "Du har ikke lest den anmeldelsen i Nationen sier jeg ?..."

Koht: «Nei... men no har eg altså lest den...»

Grude: «Ja... det var vel mye arbeid med den boka og kan jeg tenke meg... det hendte jo så mye...»

Koht: "Hva ?..."

Grude: "Det hendte jo så mye sier jeg..."

Koht: «Nei, jeg prøvde jo å skrive så sannferdig som mulig, jeg prøvde å sjå etter i dokumenter og verifisere alt tingen og så hadde jeg arkivar Omang i Utenriksdepartementet som gikk igjennom det..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Og skulle passe på at allting var riktige..."

Grude: «Ja nettopp... Men har du inntrykk av det at det er liksom visse dokumenter eller visse saker av betydning som kan være trukket til side, som du ikke har fått tak i...»

Koht: «Nei... men det... Ja det var jo ting den gangen som jeg ikke fikk vite om naturligvis...»

Grude: «Ja nettopp...»

Koht: "Det er så..."

Grude: "Og som du ikke har fått tak i siden mener jeg..."

Koht: «Ja du vet det er jo før vi hadde dokumenter og dokumenter du vet de er... så har de jo alle disse tyske dokumentene da...»

Grude: «Ja ?... Du har ikke hatt de til rådighet...

Koht: "Nei..."

Grude: "Jeg har et spørsmål om hvilken betydning man tillegger de da ?..."

Koht: «Nei, jeg ville jo ikke egentlig skrive historie, jeg ville skrive slik som det hadde stillet seg for oss, for meg og for oss i regjeringa den gangen..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Slik at det jo bare på det grunnlaget kan forstå de ting vi gjorde eller lot være å gjøre..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Ikke bare på det grunnlaget kan forstå alt vi no veit..."

Grude: "Ja... det er jo nettopp det..."

Koht: "Vi må jo nettopp tenke på hva den gangen kunne vite og fikk vite..."

Grude: «Det er jo sørgelig at det er altfor mange etter på kloke..."

Koht: "Jada..."

Grude: "Det er noe ordentlig herk gitt..."

Koht: «Ja det er ikke så vanskelig det..."

Grude: "Nei, men det er så få som forstår det og dømmer ut fra helt andre forutsetninger..."

Koht: "Jaja..."

Grude: "...og det kan vel være kjedelig for både den ene og den andre...»

Koht: "...ja ja, det er så... jaja...»

Grude: «Ja... Han Ruge han er jo så hardt oppi det han også..."

Koht: "Ja...ja han..."

Grude: "Generalen..."

Koht: "Ja... han er en prektig kar..."

Grude: "Ja men du mener det at han sitter inne med opplysninger som han ikke vil ut med som kan være av betydning for å belyse både det ene og det andre»

Koht: «Ja ja, det kan... det er jo mulig... Jeg tror det er ting som han aldri vil opplyse jeg..."

Grude: "Ja, det er jo nettopp det..."

Koht: "En ting han aldri ville opplyse... Han ville ikke fortelle åssen de andre militære var..."

Grude: "Nei nei..."

Koht: "Det fikk jo jeg høre av ham den gangen men det ville han sikkert aldri fortelle for han ville være så og si lojale imot dem og ikke fortelle alt hvordan de militære offiserene den gangen virkelig var..."

Grude: "Nei... det er ?..."

Koht: "Det ville han tie med, det ville aldri komme fram...»

Grude: «Men mener du at det er riktig ?..."

Koht: "Hva ?..."

Grude: "Mener du at det er riktig ?... For historiens skyld ?...»

Koht: «Nei da det mener jeg ikke, men jeg er sikker på at han føler det sånn at han ikke vil fortelle noen ting...»

Grude: «Det er ihvertfall veldig uklart mange forhold rundt om kapitulasjonen som..."

Koht: "Som hele den militære historien ja den er..."

Grude: "Men den er jo ikke så helt uvesentlig den heller sett i sammenheng..."

Koht: "Hva ?..."

Grude: "Den er jo ikke så helt uvesentlig sett i sammenheng med det andre..."

Koht: "Nei da..."

Grude: "Også er det jo ganske morsomt dette med Kongens nei som du får æren av... Dette med Kongens nei sier jeg..."

Koht: "Ja..."

Grude: "Dette med Kongens nei er det jo du som har lavet det jo..."

Koht: "Ja ?... hvilket nei er..."

Grude: "Det nei som Kongen sa på Elverum..."

Koht: "Hva ?..."

Grude: "Det nei som Kongen sa på Elverum..."

Koht: «Ja han sa jo ikke stort på Elverum for såvidt...»

Grude: «Men jeg leste for nylig at det var du som var far til den setningen og ikke Kongen for han hadde ikke sagt et ord i det møtet med doktor...»

Koht: «Nei det møtet nei der sa han jo nesten ingen ting der...»

Grude: «Nei... At det er du som har laget det der Kongens nei og ikke Kongen sjøl...»

Koht: "Ja ja nu må du ikke blande sammen... Så der er det nettopp en ting som jeg den gang ikke fikk vite og som jeg først har fått vite lenge efter... det var at altså da vi har hatt det møtet der på Elverum..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Så reiste jo Kongen tilbake og skulle rådføre seg med regjeringen og legge det fram og jeg skulle være tilbake på Elverum for å kunne melde tilbake til Bräuer..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Det endelige svar..."

Grude: "Jaha ?..."

Koht: "Også har man altså på Elverum sagt ting... da var han altså borti trusler og den talen han da holdt til regjeringen da den fikk jeg aldri vite noen ting om..."

Grude: "Du sier ikke det ?..."

Koht: "Nei, aldri..."

Grude: "Det var da meningsløst..."

Koht: "Ja... jeg fikk aldri høre noen ting om den..."

Grude: «Nei nei nei nei... (ler) Du var vel i bunn og grunn den nærmeste til å få høre det ?...»

Koht: «Jeg fikk aldri vite om den... det var aldri noen som sa et ord om den..."

Grude: "Jamenn i all verdens navn og rike da..."

Koht: "Ja du vet man går sann om hverandre og allting hender... daglig hendte det noen ting..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Og... og de som hadde vært der og hørt på for dem falt det vel... de gikk vel liksom ut fra da at alle måtte vite det..."

Grude: "Ja ja... men det var nå et nokså viktig..."

Koht: "Vi var minst to statsråder som ikke var med... det var Torp og jeg, ingen av oss var der og hørte på det..."

Grude: "Mmh..."

Koht: "Og jeg undres om ikke også Terje Åmen også var borte... jeg tror vi var borte alle vi tre..."

Grude: "Jaja... jasså...ja..."

Koht: "Det er Hjelmtveidt som har skrevet det opp, så det er han... det er på den måten det har blitt kjent»

Grude: «Ja... Jeg så nemlig nå ikke for lenge siden i en avis nettopp det der spørsmålet behandlet ganske inngående..."

Koht: "Å ?..."

Grude: "Og... Hvor atte du ble tillagt æren av..."

Koht: «Nei da... jeg tror ærlig talt at du blander sammen noen ting der ... for det som... du vet... det Kongens svar til Stortingets Presidentskap fra London..."

Grude: "Ja..."

Koht: "Ja... Det var jo en sånn viktig ting og hans svar det vakte jo sånn glede her i Norge og ble jo sitert og brukt..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Det hadde jo jeg skrevet..."

Grude: "Jaha..."

Koht: "Det hadde jeg skrevet..."

Grude: «Men dette her gjelder altså det NEI som...»

Koht: «Nei... Vi hadde jo sagt nei for lenge... og når Regjeringen sa nei, naturligvis når Kongen sa nei... Kongen alene kunne jo ikke si nei...»

Grude: «Nei nei, det er jo i grunn det som har vært interessen at det er Kongen personlig som har tatt initiativet og sagt NEI»

Koht: «Ja det er jo helt... nei det er jo sånn en myte det..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "At Han har sagt personlig..."

Grude: "Nei for han..."

Koht: "Da vi sa NEI... Vi sa jo vårt første nei i Oslo..."

Grude: "Jaha ?..."

Koht: "Og der... da ble det jo ikke engang snakket med Kongen..."

Grude: "Nei nettopp..."

Koht: "Det ble jo ikke snakket med Kongen engang..."

Grude: "Her gjelder altså det NEI som..."

Koht: "Det er jo i grunnen rart å tenke på bak etter hvor uformelt vi tok det da vi ga vårt NEI til Bräuer den gang uten å spørre Kongen..."

(bakgrunnstøy)

Koht: "I samtale med Bräuer da gjorde vi krig..."

Grude: "Å ja ?..."

Koht: "Krig..."

Koht: "Så det var så..."

Grude: «Ja ?... Det er bare så synd at den krigen ikke er slutt enda..."

Koht: "Hva ?..."

Grude: "Det er så synd at den her krigen ikke er slutt enda sier jeg..."

Koht: "Jajaja..."

Grude: "Den holder jo på... like fullt..."

Koht: "Ja... Ja den står jo mellom andre nå..."

Grude: "Jaja... for så vidt"

Koht: "Det er ikke de samme nå som fører krigen..."

Grude: "Men det er jo den kalde krigen da..."

Koht: "Ja... jaja..."

Grude: «Men det må jo ha vært litt artig å ha vært midt oppi det og fulgt begivenhetene på så nært hold...»

Koht: «Nei det var ikke noe artig..."

Grude: "Jaja... det er da..."

Koht: "Det var det ikke... det var ikke noe artig..."

Grude: "På den andre siden..."

Koht: "Jeg tenker på det at jeg har jo to ganger under i regjeringstid at jeg ville gå av..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Så det..."

Grude: "Nei jeg kan nok tenke meg at det var slitsomt..."

Koht: "Hva ?..."

Grude: "Det var nok sikkert slitsomt"

Koht: "Så da ville jeg gått av hadde jeg vært fri for alt dette... hvis jeg da hadde fått gå av men de andre i regjeringen holdt på meg da... og formelig tvang meg til å bli stående..."

Grude: "Det er en lite utakk..."

Koht: "Hva ?..."

Grude: «Det å være i en regjering og det å ha regjeringsmakten er i bunn og grunn en lite takknemlig jobb når som helst...»

Koht: (ler) "Ja, det er sant..."

Grude: "Jeg tror ikke det er noe særlig trivelig i dag heller jeg..."

Koht: "Å nei da..."

Grude: "Med konflikter og greier på lopende..."

Koht: «Nei da, man tar jo sjanser stadig vekk..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Man må ta sjanser..."

Grude: "Ja ?... det er det...en kan jo..."

Koht: "Det er veldig ansvar enten en så å si sier ja eller nei..."

Grude: "Ja det er nettopp det..."

Koht: "Det er et veldig ansvar..."

Grude: "Det er jo mange ting..."

Koht: "Tar en da feil så har dem jo... så straffer det seg..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Det kan ingen vite hva som er det verste enten å si ja eller si nei..."

Grude: «Nei... det gives slike situasjoner ja..."

Koht: "Hva ?..."

Grude: "Ja det gives slike situasjoner at man ikke vet enten hva som er..."

Koht: «Ja... Ta nå denne stillingen no her... med vårt forhold der med Nato og forholdet til Russland..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Skal vi si ja eller skal vi si nei til kravene fra den ene og den andre siden... det er et kolossalt ansvar... og det er jo greit det at tar vi feil ja så har en skyld da..."

Grude: "Ja..."

Koht: "Har man slumpet til å ha rett, tenkt rett så er det bra... men vi kan faktisk ikke vite det hva som er det rette eller ikke... skal vi tru på Russland eller skal vi ikke tru på Russland..."

Grude: "Nei det er jo akkurat det som er det store spørsmålet..."

Koht: "Ja ja... det er jo det... og vi har jo ikke noe middel til å dømme der om vi tør tro eller om vi ikke tør tro... vi kan ta en vågenatt... en vågenatt om både det ene og det andre... våger vi å tru på Russland eller vågen til å la det være..."

Grude: «Derfor så er det fortsatt slik som det var før at er om å gjøre å være på den riktige siden da...»

Koht: «Ja men det er... det er umulig å vite sikkert..."

Grude: "Nei..."

Koht: "Det er nesten som å trekke lodd det... (ler)»

Grude: «Ja... men da må en nesten forundre seg over at det er noen som vil ta ansvaret..."

Koht: "Ja..."

Grude: "Da er det i grunn ikke så mye å laste de som..."

Koht: «Ja det er noen som trur at det tryggeste er å ha mistru til Russland... at det er det tryggeste..."

Grude: "Ja..."

Koht: "Men det kan sandelig godt hende det at det tryggeste ville være å tru på dem..."

Grude: "Ja.. det vil fremtiden vise..."

Koht: "Ja... vi kan jo ikke vite noe..."

Grude: "Nei... sant og si..."

Koht: "Og likevel må vi velge..."

Grude: «Hvorfor ikke da gjøre som svenskene gjør, å stå utenfor..."

Koht: "Hva ?..."

Grude: "Hvorfor da ikke gjøre som svenskene gjør sier jeg... men det er vel ikke alle gitt å kunne ta det standpunktet heller..."

Koht: «Jaja men vi står jo ikke i samme stilling som dem da for såvidt..."

Grude: «Geografisk beliggenhet har jo en del å si å...»

Koht: "Ja geografisk så står vi i en annen stilling og så står vi maktpolitisk i en annen stilling... Sverige er jo et mye sterkere land enn vi..."

Grude: "Og handelsforbindelsene spiller jo en rolle... og kulturelle forbindelser..."

Koht: "Det er så forskjellig det..."

Grude: "Ja..."

Koht: "Nei da... det er ikke lett å sitte oppi slikt..."

Grude: "Nei ?..."

Koht: "Det er sikkert nok..."

Grude: "Det er nok sikkert meget vanskeligere enn det folk trur... Men det kjedeligste av alt er å høre på all etterpåklokskapen..."

Koht: "Jaja..."

Grude: "Den synes jeg er..."

Koht: (ler) «Etterpå så viser det seg at da må en bare ta ansvaret... det er ikke noe annet å gjøre ved det...»

Grude: «Nei nei... det er så det..."

(bakgrunnstøy)

Koht: "Jaja..."

Grude: "Vil du hvile littegrann ?..."

Koht: "Nei takk... jeg har aldri kvilt middag i mitt liv"

Grude: "Har du ikke det ?..."

Koht: "Nei... jeg har aldri kunnet begripe det..."

Grude: (ler)

Koht: "Jeg vil heller... jeg er styrket når jeg har fått mat..."

Grude: "Ja... du greier deg bare med det ?..."

Koht: "Ja... et par stykker av med mat... jeg kan ikke begripe at man skal kvile etter det..."

Grude: "Som regel blir man jo litt døsen med det samme etter at man har spist da, vet du..."

Koht: "Nei... jeg kan gå direkte fra middagsbordet og inn til skrivebordet mitt og arbeide..."

Grude: "Jasså ?..."

Koht: "Ja... det gjør jeg stadig det..."

Grude: "Du har vært enestående heldig med at..."

Koht: "Ja ?..."

Grude: "Du har vært så heldig med at du har hatt en så god helse bestandig... jernhard helse..."

Koht: «Jada... jo da... det har jeg hatt..."

Grude: "Det er vel få som har vært så produktiv som du har vært... om en skal si som sant er..."

Koht: "Nei da... jeg har hatt svært god helse det er sikkert nok... jeg har hatt disse par operasjoner i mitt liv... det er så..."

Grude: «Ja... Også har du vel i grunnen hatt nokså strenge levereregler..."

Koht: "Ja..."

Grude: "I bunn og grunn..."

Koht: "Jo da... det har jeg da..."

Grude: "Eller i hvert fall hatt det satt det i system..."

Koht: «Jo da... det har jeg da... det eneste systemet jeg har hatt er det at jeg aldri gjør nattarbeid..."

Grude: "Jasså... du gjør ikke det ?"

Koht: "Nei... Det satt i meg alt på når jeg var ung at min far hadde overarbeidet seg og døde tidlig så det tenkte jeg at det skal jeg ikke ha..."

Grude: "Nei ?..."

Koht: "Så jeg har aldri gjort nattarbeid jeg..."

Grude: "Jasså... du har ikke det ?..."

Koht: "Jeg har alltid tatt min natt..."

Grude: "Jaha ?"

Koht: "Nattesøvn..."

Grude: "Og... og kun fått sove selv om..."

Koht: "Ja.. det er en viktig ting..."

Grude: "Du har kun slappa av og kobla av ?..."

Koht: "Jada...det har jeg kun..."

Koht: "Men det tror jeg er svært viktig...Altså på det..."

Grude: "Ja, det er jo døgnrytmen.."

Koht: "Hmm ?..."

Grude: "Ja... man forskyver jo ikke døgnrytmen på den måten..."

Koht: "Nei da..."

Grude: "Churchill har vært skral i det siste...jeg leste..."

Koht: "Hmm ?..."

Grude: "Jeg sier Churchill har vært så skral i det siste... Churchill !..."

Koht: "Ja... ja, ja han har hatt en lungebetennelse..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Det er jo alltid farlig... men nå i det siste nå, nå reiser han hjem til England... nå går det bra..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Men det er bare det ulykkelige med denne lungebetennelsen som de stanser med penicillin...at den har lett for å komme igjen..."

Grude: "Ja ha... det kan hende det..."

Koht: "Min venn Johan Hersberg... han fikk lungebetennelse... han hadde lungebetennelse tre ganger sånn å si hvert nyår... de kunne ikke stanse den... så var han helt bra, men det kom igjen..."

Grude: "Ja ha... du traff han Churchill også i din tid du..."

Koht: «Jeg har bare snakket med han en gang... jeg har hørt ham tale flere ganger..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Det kan jo være liksom lærerikt..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Første gangen jeg hørte ham var på et slikt slags folkemøte..."

Grude: "Å jasså ?..."

Koht: "Det var av disse i Hyde Park i London hvor disse opptrådte hvor han stod på en lastevogn - lastebil slikt og talte som der folk som strømmet sammen... og første gangen jeg hørte ham det må ha vært i... må ha vært i London... i 1908..."

Grude: "Å jasså så tidlig ?..."

Koht: "Ja..."

Grude: "ja ha..."

Koht: "Ja... Da var jeg i London... i noen måneder..."

Grude: «Du traff han vel under krigen kanskje...»

Koht: «Bare en enkelt gang og det har jeg fortalt om i boka mi..."

Grude: "Å ja ?..."

Koht: "Fortalte om den samtalen med han da..."

Grude: "Ja ha ?..."

Koht: "Og da gjorde jeg ganske så nøyaktige notater med det samme jeg var kommet der i fra..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Så og si øyeblikkelig nedskrevet referat..."

Grude: "Jaha ?..."

Koht: "Det er den eneste gangen jeg har snakket med han..."

Grude: «Er det... har du inntrykk av at han var den store personligheten som man tilla han å være ?...»

Koht: «Ja han var en kraftig personlighet ja... kraftig personlighet det er det sikkert at han var...»

Grude: «Han hadde i grunnen eiendommelig makt over sitt folk..."

Koht: "Ja... jo da..."

Grude: "Og denne sigaren og denne whiskyen som man sier han..."»

(slutt på kassettside A, resterende avskrift kassettside B)

Koht: «...ja da hadde han drukket nokså mye da..."

Grude: "Å jasså ?..."

Koht: "Ja... det var tydelig..."

Grude: "Ja ha ?..."

Koht: "Ja da... da var han tung i sessen da..."»

Grude: «Jasså ?..."

Koht: "Ja..."

Grude: "Men det var rart at han kunne... liksom kunne samle seg om noe positivt snakk..."»

Koht: «Å ja han har vært en sterk kar... det er sikkert... var voldsom kraft i han..."»

Grude: «Ja ha... Men hodet skal vel være klart likevel når en skal ta i mot..."

Koht: "Hmm ?..."

Grude: "Men det var det med at han var klar i hodet da sier jeg..."»

Koht: «Ja... Men han hadde jo lurvelige begreper om Norge da..."

Grude: "Jasså... hadde han ikke begreper ?..."

Koht: "Nei... han hadde lurvelige begreper..."

Grude: "Å jasså ?..."

Koht: "Han kunne jo ikke norsk geografi... han innbilte seg jo det at de skulle gå i land i Narvik og fra Narvik så skulle de kunne angripe Tyskland og liksom rykke sørover fra Narvik... han visste ikke det at Narvik ligger nu absolutt isolert... der fantes jo ikke veier..."

Grude: "Nei nettopp..."

Koht: "Verken veier eller jernbane... ingenting... (ler)"

Grude: "Nei ?..."

Koht: (ler) "Det var ikke mulig å gjøre noen ting fra Narvik... (ler)"

Grude: "Nei tvert imot..."

Koht: "Så det var... nei han har jo sjøl skrytt svært mye av sine strategiske planer og sånt der i den forrige verdenskrigen også der nede i Dardanellene og slikt sånn men jeg har ikke noe tru på han med det... jeg så alt det han innbilte seg om Norge... for det var så borte i veggene..."

Grude: "Jasså (ler)... det var da merkelig det da at han ikke har satt seg mere inn i sånne ting og at han sendte tropper nordover og..."

Koht: «Nei han bilte seg da på den måten at sku slå tyskland det var å angripe dem fra Norge og Middelhavet og så skulle det liksom gå på den måten... Angripe Tyskland fra begge sider..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Fra Middelhavet lå jo alpene godt i veien og fra Norge var det enda verre å rykke fram... (ler)»

Grude: «Det var da helt absurd den tanken da...»

Koht: «Det var jo aldeles borte i veggene...»

Grude: «Men mente'n det på alvor da...»

Koht: (ler) «Ja visst gjorde'n det... det var jo det han ville legge hele krigsplanen på...»

Grude: "Du store min verden... nei du... Ja da får en si at det var rart det gikk som det gikk da... når han ikke var bedre orientert om en så enkel ting..."

Koht: «Nei da... De militære greide det jo... men de hadde jo også noen rare forestillinger... på engelsk har de jo tatt opp det norske ordet fjord..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Og med fjord mener de da på engelsk mener de da en trang fjord..."

Grude: "Ja ha ?..."

Koht: "Som ligger mellom fjell..."

Grude: "Jaha ?..."

Koht: "Også hørte de at det var noe som heter Trondheimsfjorden..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Og da mente de at den også måtte være som en trang fjord med fjell på begge sidene..."

Grude: "Ja nettopp..."

Koht: "Så derfor ville det være så farlig å gå inn der med engelske krigsskip for de ville da bli bombardert sonder og sammen fordi det var sånn trang fjord..." (ler)

Grude: «Ja nettopp... men ut av kartene sine så kunne de vel lese både avstand på fjordens bredde og...»

Koht: (ler) «Det er rart med sånne fore... det er rart med sånne fore... da jeg... da jeg under krigen var jeg over i England og Frankrike for å forhandle om hjelp til Norge midt under krigen her..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Også kom jeg tilbake og vi kom inn til Harstad..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Også hadde... vi kom inn til Harstad og opp og lå utenpå på sjøen der... om morgenen den 17. Mai..."

Grude: "Ja ha ?..."

Koht: "Men kapteinen hadde ordre om at han ikke skulle gå inn til Harstad før om natta..."

Grude: "Å jasså ?..."

Koht: "For at ingen skulle bli beskytt av de tyske flyene... vi visste ikke det at på den tid av året var det like lyst om natta som om dagen der nord..."

Grude: "Å jasså..."

Koht: "Det får de ikke inn i sine hjerner det at det i det nordlige er det lyst om natta og ikke mørkt..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Så der lå vi og gikk att og fram med dette store skipet vi var på en hel dag utenfor før vi endelig hadde lov til å gå inn til Harstad det var like lyst da vi gikk inn klokka 12 om natta som det hadde vært midt på dagen og om morran når vi kom..."

Grude: "Nei ja visst..."

Koht: "Sånne forestillinger sitter de med ser du... og det er vanskelig å løsrive seg fra dem..."

Grude: "Ja..."

Koht: "Vi har jo vanskelig for å forestille oss dem at det midt på sommeren at det skal være mørkt hos de andre...»

Grude: "Ja nettopp..."

Koht: "Ja..."

Grude: «(ler)... Men kjensgjerninger måtte de bøye seg for...»

Koht: "«(ler) Men når kjensgjerninger tar en annen form i hjernen og tankene så..."

Grude: "Da nytter det ikke nei..."

Koht: "Det er komisk..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "For dette med at de ikke skulle gå inn til Harstad før det hadde blitt natt er jo beint fram komisk ... det gjorde jo ikke noe at vi kom inn der om natta heller det... jeg ville jo gjerne ha feiret 17. Mai sammen med nordmenn jeg men jeg måtte jo feire den der ute på sjøen med disse utlendingene, engelskmenn, franskmenn og polakker...»

Grude: «Jaha ?... (ler)...rare greier... Det hjalp altså ikke da du..."

Koht: "Hva ?..."

Grude: "Det hjalp altså ikke da du fortalte at det var samme... det samme...»

Koht: «Nei jeg hadde jo ikke... jeg visste jo ikke om at de hadde denne ordren om... det fikk jeg jo først vite om da jeg kom dit opp og da hadde de de ordrer..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Om at de hadde ordre om å ikke gå inn der før om natta..."

Grude: "Ja ha ?..."

Koht: "Det var pussig det... for kom inn til Harstad da så var det blitt bombardert og jeg kom da på land øyeblikkelig og da jeg kom på land var jeg jo i Norge og jeg hadde ikke tenkt på det at jeg skulle ha noe legitimasjoner..."

Grude: "Nei ?..."

Koht: "Så gikk der engelske vaktfolk der nede ved brygga og halvt ville de ikke la meg få slippe forbi..."

Grude: "Nei ?..."

Koht: "Jeg sa hvem jeg var og det hjalp ikke det minste på dem men heldigvis så kom der noen nedover veien der i Harstad som kjente meg igjen og så var det noen som husket at jeg var den jeg sa jeg var..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Så fikk jeg lov å sleppe fram..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Så fikk jeg telefonert for jeg hadde en fetter på Harstad..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Joakim Giæver"

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Telefonerte til ham... men der var det ikke noen telefon for huset hans var bombardert og ødelagt og han var borte... men så fikk jeg da greie på at han var flyttet til et annet sted inne på landet han da... men så fikk jeg da greie på det at det var et par søstre av ham som bodde like i utkanten av byen som jeg da fikk tak i og så kom jeg da til dem da midt på natten eller litt over midnatt..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Ja... Da jeg så havnet der så skulle jeg jo ombord igjen da, 5-6 tida om morran eller noe slikt no og kom ned til havna og der var det avsperrert da... allting der men der gikk ingen vakt... så jeg kleiv over et gjerde som var sånn 2-manns høyde..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Og kom over det gjerdet og kom ned på brygga der... jeg hadde en båt liggende som jeg da kunne komme med (ler), komme i og få rodd ut over til den skuta som statsråd Ljungberg var på så jeg skulle få han med og så skulle vi reise, ta i vei og møte Kongen og regjeringen ellers (ler)..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Men det var... sånn måtte en foreta seg... Ler)»

Grude: «(ler) Nei det var... Det var ikke akkurat ordnede forhold...»

Koht: «Jeg var heldigvis nokså sprek enda den gangen så jeg kunne gjøre dette kunststykket å klive over det derre gjerdet... (ler)"

Grude: "(ler) Ja det er..."

Koht: "Det var jo ikke det egentlig jeg var ansatt for...(ler)"

Grude: "Nei da... (ler) det er jo så det..."

Koht: "(ler) Ja... det er komisk..."

Grude: «Ja... (kremter) Snakket du noe med Kongen på de siste åra han levde ?»

Koht: «Nei ikke... nei ikke på det aller siste... ikke etter ha hatt det fallet..."

Grude: "Å jasså ?..."

Koht: "Nei, aldri etter det... Og jeg hadde jo ikke så mye... vil jo ikke gå sånn å prate med han heller... jeg liker aldri å forstyrre folk når jeg ikke har ærend... men det var en gang jeg gjorde mitt ærend til Kongen og snakket med han..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Og da var han jo hyggelig..."

Grude: «Hadde Haakon de derre selvstendige meninger som han har blitt tillagt om så mange ting ?»

Koht: «Å ja da, jo da... han hadde sine meninger jada... jada...»

Grude: «Nei for jeg har inntrykket av den slags folk så blir det skrevet og sagt så mye som i grunnen ikke...»

Koht: «Å nei da, han hadde nok sine meninger jada... klar nok sånn... jo da... det var han jo hele tiden... han var jo absolutt engelskvennlig..."

Grude: "Ja det er jo ikke tvil om det..."

Koht: "Det lå i sakens natur det..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Han var så absolutt engelskvennlig og var seg klar over det med tyskerne og nazistene det var han jo... han hånte nazistene og han var ikke mye venn med dem..."

Grude: «Nei han har jo sin familie i England han... han må være engelsk...»

Koht: «Som sagt så hadde han fullstendig sin... sin frihet sånn da...»

Grude: "Ja... nei svenskene de har jo... det svenske kongehuset... de har jo i grunn en litt annen innstilling enn..."

Koht: "Jada..."

Grude: "Enn Haakon hadde... og hans hus..."

Grude: "Ja han Olav har liksom fått det så travelt han altså... han også..."

Koht: "Hva ?..."

Grude: "Han Olav har fått det så travelt sier jeg..."

Koht: "Jaja..."

Grude: "Han har så ærend med så mye..."

Koht: "Jo da... ja han måtte jo overta en del i forveien... en hel masse forsvars..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "...jo da..."

Grude: "Du kjenner han vel i grunn han ? begge to du ?..."

Koht: "Han har jo en mye bedre utdannelse enn Kong Haakon hadde..."

Grude: "Å ja ?..."

Koht: "Jada... så er han en mann med mye mer kunnskaper han enn Kong Haakon hadde...
sånn han har jo enda ikke fullstendig den livserfaring..."

Grude: "Nei, det er nettopp så..."

Koht: "Men han er jo blitt over femti år nå da... så...."

Grude: "Jada..."

Koht: "Han har jo opplevd en hel del han da... jo da... ja jeg var ute på Skaugum og snakket
med han her en gang no... for en tid siden..."

Grude: "Å... jasså var du det ?..."

Koht: "Ja..."

Grude: "Jasså ?..."

Koht: "Ja... det var i anledning alle disse tingene som de sa fra svensk side... at det ikke var
riktig det jeg hadde skrevet..."

Grude: "Ja, nettopp ?..."

Koht: "Og jeg hadde jo... min kilde var Kong Haakon..."

Grude: "Ja, nettopp ?..."

Koht: "Ja... og da jeg først ble spurt så ville jeg ikke fortelle hvem jeg hadde det fra..."

Grude: "Nei ?..."

Koht: "Men så fikk jeg en samtale med kong Olav da..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "For å høre om han var takknemlig for at jeg ikke hadde sagt noen ting, men... og at jeg mente vel, men han gav meg lov til å si at... at jeg hadde det fra Kong Haakon og han husket det jo sjøl også for så vidt..."

Grude: "Jasså du ?..."

Koht: "Jaja... da sa han... da måtte jeg få en nokså fort samtale med ham da så... så han sendte sin egen bil da til meg... og fikk meg da kjørt ut til Skaugum... og lot sin egen bil kjøre meg til heim igjen med..."

Grude: "Nei jasså gitt..."

Koht: "Jada... og vi hadde en svært hyggelig samtale da der ute..."

Grude: "Jaha...? jasså ?..."

Koht: "En svært hyggelig samtale..."

Grude: "Han hadde ikke noe imot det at du brukte Kongen som kilde da ? Kong Haakon ?..."

Koht: "Nei, han hadde ikke noe imot det da nei da... men han var glad for at jeg da... ikke gjorde det uten å ha spurt han..."

Grude: "Jaha ?..."

Koht: "Nei... jeg var forsiktig sånn..."

Grude: "Jo det var... det hadde selvfølgelig vært lettvisst også brukt Kongen sin kilde ved..."

Koht: "Jada... jeg ville ikke gjøre det uten at jeg hadde Kong Olavs løyve til det..."

Grude: "Nei ?..."

Koht: "Og det fikk jeg..."

Koht: "(hoster) Boka hadde jeg jo skrevet mens Kong Olav enda levde, for så vidt..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Det var den jo... så jeg måtte jo i tilfelle ellers ha spurt Kong Haakon sjøl..."

Grude: "Da var vel ikke han helt klar i den siste tiden ?..."

Koht: "Hva ?..."

Grude: "Han var vel ikke helt klar ?..."

Koht: "Jo da... jo da..."

Grude: "Var han det da ?..."

Koht: "Jada... han var helt klar..."

Grude: "Jasså ?..."

Koht: "Etter alt jeg har hørt var han helt klar..."

Grude: "Det har gått så mange versjoner om det ?..."

Koht: "Alt det har jeg hørt av folk som har snakket med han... direkte snakket med han... så var han klar..."

Grude: "Ja ja... nei vi kan vel regne med at Olav kommer det norske folk litt nærmere enn Haakon vel ?..."

Koht: "Ja ?..."

Grude: "Sånn stort sett... over lengre tid ?..."

Koht: "Tja... vet ikke... Kong Haakon kom jo folket svært nær..."

Grude: "Jo på slutten så... men da gikk jo..."

Koht: "Jeg tror nok at han hadde flere forutsetninger for å bli virkelig folkekjær enn Kong Olav har..."

Grude: "Ja... kanskje det..."

Koht: "Ja... jeg tror nok det..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Kong Haakon ser du han var uendelig beskjeden..."

Grude: "Å jasså ? var han det ?..."

Koht: "Ja..."

Grude: "Jasså ?..."

Koht: "Ja... uendelig beskjeden... og er man det så liker folket en bedre..."

Grude: "Ja... det er sant nok... jasså..."

Koht: "Kong Olav er ikke beskjeden det er han ikke..."

Grude: "Er han ikke ?..."

Koht: "Han har større tanker om seg sjøl..."

Grude: "Jaja... det kan nok hende meget..."

Koht: "Men han har mange andre gode egenskaper..."

Grude: «Ja du vet at det har vel litt å si at den ene har vokst opp i Norge og den andre har vokst opp i et annet land og...»

Koht: «Ja men han var jo blitt i grunn så norsk sånn i hele sin tenkemåte..."

Grude: "Å jasså ?..."

Koht: "Og det er ganske merkelig... jeg husker jo at jeg hadde med han å gjøre med spørsmål som nettopp vedrørte forholdet vårt til Danmark..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Og sånn... og det var... og han var så absolutt norsk..."

Grude: "Jasså ?..."

Koht: "Absolutt norsk ja..."

Grude: "Så det var ikke noe påtatt det me..."

Koht: "Nei da... nei da... helt naturlig... helt naturlig... spontant det..."

Grude: «Du er jo i grunnen republikaner du vel ?... innerst inne ?...»

Koht: «Ja, jeg skal si deg du at jeg har aldri vært teoretisk republikaner... med teoretisk... jeg var for republikken i 1905 for jeg mente at det var unødvendig å fore inn noen konge..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Vi hadde greid oss uten å ha noen konge før, vi hadde jo en konge borte i Stockholm... og vi hadde i grunnen styrt oss uten noen konge hele tiden..."

Grude: "Ja ?..."

Koht: "Så jeg mente at det var unødvendig... men med en gang vi først hadde fått kongen så ville jeg aldri ha noen som ville at vi kunne føre strid om det...»

(slutt på kassettbåndet)